

Nejdet Bilgi, İstiklal Yolunda Bestekâr bir Müftü; Ahmet Âlim Efendi, Manisa, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları 6, 2008, 288 s. ISBN 978-975-95506-5-3

Kurtuluş Savaşı'nın sadece "savaş" diye algılayan düşüncelere ve bu dönemdeki din adamlarına gerici diye bakan, karşı olan zümrelere en iyi cevap bu kitaptır. Kitap Giriş ile beş bölüm ve Sonuçtan meydana gelmektedir. Yazar bu kitabın Giriş kısmında, Mehmet Âlim Efendi'yi anlatmadan önce, onun hangi koşullarda mücadele verdiğini yansıtmak adına, Manisa'nın içinde bulunduğu siyasi durumunu belirtir. (s.1-28).

Birinci kısımda Âlim Efendi'nin ailesi, eğitimi ve müftülüğü anlatılır. Âlim efendi Manisa'da Hocazadeler olarak bilinen Müderris Esseyid Ahmet Efendioğulları ailesine mensuptur. Hocazade ailesine mensup Müftü Âlim Efendi, babası M.Arif Efendi ve dedesi Ahmet Âlim Efendi'nin Muradiye Medresesinde müderrislik yaptıkları bilinir. Ahmet Âlim Efendi 1874–1930 yılları arasında yaşamıştır. İki evlilik yapmıştır. İlk eşi Fatma Hanım'dan dört çocuğu olmuş, ikinci eşi Ayşe Hanım'dan (1873-1958) çocuğu olmamıştır (s.44). Âlim Efendi, İlköğrenimini ve kuran hıfzını tamamladıktan sonra Manisa Müftüsünden dersler almış ve İstanbul'a giderek burada da özel olarak eğitimine devam etmiştir (s.52-54). Âlim Efendi 24 yaşındayken Muradiye iç medresesinde müderrislik yaparken müderrisliğin ilk yıllarında İstanbul'da öğrenimini sürdürür. 1325 (17 Şubat 1910)'de müftü yardımcılığı görevine gelir. 1915'te Manisa'da Hacı Şemsettin Efendi'nin yerine müftülük görevine getirilir (s.57-60).

İkinci kısımda Âlim Efendi'nin Mütareke dönemindeki durumu anlatılır. 1919 yılında Manisa müftüsü olduğu sırada Âlim Efendi ve arkadaşları işgallere karşı hükümetin uyarılması ve halkın bilinçlendirilmesi için İstanbul'a ve İzmir'e 25'e yakın telgraf yollamışlardır (s.77-90). 1919 Mart'ında tüm yurdu kapsayan *Müdafaayı Hukuku Osmaniye Cemiyeti*'nin (bkz. Ali Sarıkoyuncu, *Milli Mücadele'de Din Adamları*, Ankara 1999, II, 293) ve Ekim ayında Cemiyet'i İlimiye'nin Manisa şubesinde bulunarak vatan için yapılan kurtuluş mücadelesine destek vermiştir (s.92-99). Yine bu arada işgaller karşısında oluşan huzursuzluğu gidermek amacıyla oluşturulan Heyet-i Nasiha'ya da katılmıştır. Heyet 24 Nisan 1919 Cuma günü Soma ve Akhisar'a da uğrayarak Manisa'ya gelir (bkz. Mevlüt Çelebi, *Heyet –i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, İzmir 1992.). İzmir'in işgalinden sonra (15 Mayıs 1919) Manisa'nın işgal tehlikesi iyice kendini göstermiştir. Mayıs 1919 yılında Âlim Efendi ve beraberindekiler İstanbul'a gitmişlerdir. Bu işgal ile olan endişelerini yetkili makamlara bildirmeye çalışmışlardır. Manisa 25 Mayıs'ta bütün girişimlere rağmen işgal edilmiştir (bkz. Necdet Bilgi, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa Kazası 1908–1950*, EÜSBE, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 1996).

Üçüncü bölümde işgal altında bulunan Manisa ve Âlim Efendi anlatılmıştır. İzmir'in işgalinden sonra hemen hemen tepkisiz kalıcı tutumları nedeniyle Mehmet Âlim Efendi bu işgalden padişah ve etrafını suçlayan bir fetva yayınladı. Bu yüzden de idama mahkûm olunduğu haberi 1920 Mayısına kadar Manisa müftüsü olması hasebiyle asılsız görülmektedir (s. 110-120). Manisa 25 Mayıs'ta işgal edilmiştir; işgal ertesinde Âlim Efendi'nin direniş yanlısı olan tutumu dikkat çeker. Âlim Efendi, Cemiyet'i İslamiye yöneticisi olarak Müslüman halkı yalnız bırakmamak için Manisa'da kalır. Bu cemiyet Yunanlıların yapmış olduğu zulüm ve işkenceyi belgeleriyle tespit etmekte, İzmir'deki İtilaf Devletleri konsoloslarına telgraflar göndermektedir. Bu karşı koyma, Yunanlıların cesaretlerini kırıcı ve baskılarını gevşetici, halka karşı dikkatli davranmalarına yol açmıştır. Âlim Efendi, Yunan baskısı ile zorunlu olarak İzmir'e gitmeye karar verir. 21 Ağustos 1919 Perşembe sabahı istasyona erken gider ve bir yolunu bulup trenle 25 Ağustos 1919 Pazartesi İstanbul'da olur. Burada ne kadar kaldığı hakkında kesin bilginiz yoktur (s.145). Balıkesir'de toplam beş adet kongre toplanmıştır (bkz. Mücteba İlgürel, *Milli Mücadele Balıkesir Kongreleri*, İstanbul 1999). Üçüncü Balıkesir Kongresi için 20 Eylül 1919'da Balıkesir'e gitmiş, 27 gün burada kalabilmiştir. Kongrede Âlim Efendi, kongre azalığına getirilir. Daha sonra Akhisar'a geçen müftümüz burada da Kuvayı Milliye görevi olarak, işgallere karşı duruşunu sürdürür. Daha sonra Balıkesir'e Beşinci Balıkesir Kongresi için geçer, fakat kaç gün burada ikamet ettiğini bilemiyoruz. (s.153). Bu kongreden de 7 Ocak 1920 tarihli sert bir muhtıra İtilaf devletlerine yollanır.

Beşinci Balıkesir Kongresi çalışmaları sürerken 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul işgal edilir. Milli Mücadele'yi bir isyan olarak niteleyen (bkz. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, Cilt.IV, İstanbul 1982, 2055) İstanbul hükümetinin fetvasına karşı 22 Nisan 1920 yılında Ankara müftüsü Rıfat (Börekçi) Bey'in başkanlığında yayınlanan Ankara fetvasının altına imza atanlardan biri de Âlim Efendi'dir (s.163). Bu da Âlim Efendi'nin Kurtuluş Savaşına ve TBMM hükümetine verilen en açık desteği olmuştur. Âlim Efendinin Manisa'dan firar etmesinden sonra Kuva-yı Milliye ve kongrelerin lider kadroları arasında yer alması şüphesiz İstanbul hükümeti ve onun Manisa'daki temsilcisi Hüsnü Bey'i rahatsız etmiştir. Buna rağmen uzun süre müftü olmasından ötürü olsak gerek, hakkında resmi bir işlem yapılmamıştır. Buna karşın İstanbul'un işgalinden sonraki dönemde Mutasarrıf Hüsnü Bey'in başlattığı girişim Âlim Efendi'nin görevden alınmasına sebep olmuştur. Görevden alındığı sürede veya TBMM'nin açılmasından sonraki süreçte yine Akhisar'da ve Balıkesir'de olduğu düşünülmektedir (s.178). Buradayken görevine vekâleten başka bir kişinin baktığını da biliyoruz. Âlim Efendi 1920 Haziranında ailesini Balıkesir'e getirmiş, ardından buranın işgali ile ailesini burada bırakarak İstanbul'a gitmiştir. Daha sonra ailesini de İstanbul'a getirmiştir (s.186).

Dördüncü bölümde Kurtuluş Savaşı sonrasında Âlim Efendi'nin durumuna değinilir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz hızla ve başarıyla yürütüldü. Nitekim Manisa Yunan işgalinden 8 Eylül 1922'de kurtarılır. Âlim Efendinin Manisa'ya dönüş tarihi 15 Ekim 1922'dir. Âlim Efendi'nin Manisa'ya dönmesinin ardından 16 Mart 1922 tarihinde müftü olarak tekrar

göreve getirildiğini görürüz (s.190). Kurtuluştan sonra Saruhan Sancağı Mutasarrıflığı tarafından 1922 Kasım ayı ortalarında Müftü Âlim Efendi başkanlığında “Tedkik-i Fecayii ve Mezalim Komisyonu” oluşturulmuştur. 1 Kasım 1923 yılında Manisa Müftüsü ve Darülhilafetü’l Aliyye Medresesi Encümen-i İlmi Reisi ifadesi ilgili kayıttan da biz anlıyoruz ki Âlim Efendi müftülük görevi yanında söz konusu medresede “Encümen-i İlmi Reisi” olarak görev almıştır (s.193).

Kurtuluş savaşının kazanılmasının ardından milletvekili olarak görev almayan Ahmet Âlim Efendi’nin Türk Ocağının heyetine üye olduğunu ve İstiklal Madalyası ile de ödüllendirildiğini biliyoruz. Âlim Efendi 16 Ekim 1922 tarihinden başlayarak ölümüne kadar Manisa Müftülüğü görevinde bulunmuştur (s.205). Âlim Efendi’nin ölüm tarihi kayıtları farklı olsa da Nüfus müdürlüğü kayıtlarına ve mezar taşına bakarak 1929 yılında vefat ettiğini biliyoruz.

Beşinci kısımda onun müftülüğü ve mücadeleci tarafı dışında musiki âlimi ve besteci olan Âlim Efendi’nin farklı bu yönüne de değinilir. Âlim Efendi, Kurtuluş Savaşı’na yaptığı katkılarla anılan bir zat olduğu kadar önemli bir sanatkârdır. Şiirleri, besteleri yanında müzisyen ve neyzen olduğu da bilinir. Hicaz makamında bestelediği “*Kar-ı Natık*” eserinin musiki bilgisini ortaya koyan bir eser olduğu da bir gerçektir (s. 220–243).

Dr. Bilgi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Diyanet İşleri Arşivi, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul Müftülüğü (Bab-ı Meşihat Arşivi) arşivlerini kullanmıştır. Bilgi, basılı kaynakları birbirleriyle karşılaştırmakta buna uygun olarak bilgileri ve tarihleri özenle vermektedir. Âlim Efendi hakkında verilen basılı bilgilerin yanlışlarını da düzeltmektedir. Bu arada bu aileye mensup hayatta olan kişilerle ilgili anlatımlarla sözlü tarihe yer vermekte, bunun yanında ulaşılması özel zahmet isteyen ve zor olan özel arşivleri kullanmakta, bilgilerimizin eksik olan kısımları tamamlamaktadır.

Sayın Bilgi, vermiş olduğu açıklamalarla ilgili olan arşiv kaynaklarını da birebir yayınlamaktadır. Yazar, dönem gazetelerinin Âlim Efendi ile alakalı olan haberlerine de yer vermekte, bilgil dağarcığımızı genişletmektedir.

Eserde fotoğraflara da yer verilmesi bizim o dönemdeki yapıyı somutlaştırmamızı görsel açıdan daha iyi anlamamıza yardımcı olacak niteliktedir.

Arzu Baykara*

* Okutman, Dumlupınar Üniversitesi, Domaniç Meslek Yüksekokulu, T.C. İnkılap Tarihi, Domaniç, Kütahya.

